

Po svemu sudeći, bio je trovan u zeničkoj tamnici

DR. FRA SMILJAN ZVONAR (1919. – 1960.)

Mnogi su kod njega opažali svetačke vrline

► Piše: Hrvoje Mandić

Tvrdo (fra Smiljan) Zvonar rođen je 27. srpnja 1919. kao najstariji sin u obitelji Mate i Mare, r. Stipić. Kršten je u župi sv. Mihovila Arkandela u Tomislavgradu 28. srpnja 1919., a krstio ga je tadašnji tomislavgradski župnik fra Mijo Čuić.¹ Nakon završene pučke škole u Tomislavgradu, 1928. poslan je u travničku gimnaziju k isusovcima gdje je pohađao dva razreda. Nakon toga promijenio je školu te nastavio pohađati u Širokom Brijegu klasičnu gimnaziju s pravom javnosti, gdje je i završio preostalih šest razreda kao franjevački sjemeništarač. Nakon toga nastavlja školovanje u Mostaru i tijekom triju semestara studira bogoslovni studij i završava bogosloviju.² Po nalogu uprave Hercegovačke franjevačke provincije odlazi u Zagreb na specijalizaciju pastoralne teologije. Navedeni studij počinje 1944. na Katoličkom bogoslovnom fakultetu gdje i doktorira 18. srpnja 1948.³

Redovništvo i sveti redovi

Tvrdo Zvonar svršetkom šestoga razreda i godine novicijata na Humcu uzeo je redovničko ime fra Smiljan i položio jednostavne zavjete 5. srpnja 1936., a 1938. maturu – ispit zrelosti.⁴ U razdoblju od 1938. do 1943. poradi učenja bogoslovlja u Mostaru odgođena mu je vojna služba.

Polaže vječne zavjete u Mostaru 8. rujna 1940. Za svećenika ga je zareadio 25. ožujka 1942. u Mostaru mostarsko-duvanjski biskup fra Alojzije Mišić. Nekoliko mjeseci prije toga od Svete Stolice za fra Smiljana zatražena dispensa od studija i dobi za redenje. Mladu misu

proslavio je u Tomislavgradu 6. travnja, 1942.⁵ Na njoj je propovijedao tadašnji mostarski gvardijan i fra Smiljanov profesor dr. fra Svetozar Petric.

Jurisdiksijski ispit položio je 23. lipnja 1943., a na studij teologije pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u

¹ Na krštenju su mu kumovali Dane Gudelj i Marijan Madunić. Bosna i Hercegovina (dalje: BiH), Mostarsko-duvanjska biskupija, Župa sv. Mihovila Arkandela Tomislavgrad (dalje: MDBŽSMAD), Krsni list, Svezak 5., br. 73 (1919.), 26.

² Fra Častimir Majić, »Na spomen uzničkomu patniku fra Smiljanu Zvonaru«, *Naša ognjišta*, 12, godina XXXIX, str. 21.

³ Fra Mate Tadić, »Franjevac čvrstoga kova i velikih snova (1), Prigodom 90. obljetnice rođenja dr. fra Smiljana Zvonara (1919. – 2009.)«, *Hercegovina franciscana*, br. 5, 2009. str. 245.

⁴ Fra M. Tadić, »Franjevac čvrstoga kova i velikih snova (1)«, str. 244. – 245.

⁵ *Isto*, str. 245.

Zagrebu otišao je 8. listopada 1943. Tu je i diplomirao 27. lipnja 1944.

U razdoblju od polovine 1948. do polovine 1949. obnašao je dužnost župnog pomoćnika na Širokome Brijegu. Nakon toga imenovan je gvardijanom i župnikom u Mostaru. Te dužnosti obavljao je do 1. travnja 1952., kada je lišen slobode.⁶

Suđenje: »Afera Daut« 1952.

Fra Ferdo Vlašić obnašao je dužnost člana Upravnog odbora i čak jedno vrijeme bio povjerenik za Hercegovinu u udruženju »Dobri Pastir«. Pristupio je u njega s namjerom kako bi pokušao izvući neke franjevce koji su robijali u jugokomunističkim kazamatima.⁷ Zajedno s fra Smiljanom Zvonarom, mostarskim gvardijanom, planirali su pothvate spašavanja subraće preko Dauta Karamehmedovića, sudskoga službenika u Mostaru koji je za novac bio spreman izdati krivotvorene dokumente o pomilovanju ili smanjenju kazne određenog optuženika.

Uspješno je izvučeno nekoliko franjevaca i civila iz tamnice. Uprava državne bezbjednosti (Udba) otkrila je ubrzo čitav slučaj. Dakako, postoji drugo tumačenje ovoga događaja. Daut Karamehmedović primio je mito pa ga je Udba zaposlila i otkrila ili ga je zaposlila kao mamac za franjevce. Fra Mile Leko, onodobni provincijal, rekao je fra Ferdi Vlašiću da bi trebalo podmititi Dauta i izbaviti barem nekoga od zatvorenih franjevaca. Fra Ferdo mu je odgovorio da je zacijelo riječ o mamcu jer Udba prati Dautovo djelovanje. Provincijal je ipak tu dužnost povjerio fra Gaudenciju Ivančiću i fra Smiljanu Zvonaru jer su navedeni franjevci bili spremni udijeliti novčane svote kako bi spasili svoju subraću iz tamnice.⁸

Nije prošlo dugo vremena i represivni komunistički aparat uhitio je navedene franjevce. Slijedom toga Muhamed Mirica sastavio je optužnicu. U njoj stoji da su fra Smiljan i fra Ferdo kontrarevolucionari koji se bore protiv socijalističkog poretka. Presudom Okružnoga suda

u Mostaru od 22. svibnja 1950. proglašeni su krivima što su sudjelovali u tome da se sačuva bježanjem u inozemstvo jedan dio svećenika ratnih zločinaca. U daljnjem tekstu optužnice stoji kako su s tom svrhom organizirali bježanje »ratnih zločinaca« fra Dominika Čorića, fra Brune Raspudića, fra Krune Pandžića, fra Darke Čambića, fra Mladena Barbarića i drugih te ih upućivali na fra Dominika Mandića u Rim. Proces se vodio protiv fra Smiljana Zvonara, fra Ferde Vlašića, fra Gaudencija Ivančića, fra Darinka Brkića, fra Drage Stojića, Joze Stojića, Ive Jurić i Dauta Karamehmedovića.⁹ Vijećanjem sudaca od 11. srpnja 1952. petorica franjevaca proglašeni su krivima za podmićivanje sudskog službenika Karamehmedovića kako bi ishodili puštanje osuđenih svećenika koji bi mogli nastaviti s neprijateljskim radom protiv postojećeg poretka i društvenog uređenja.

U montiranom sudskom procesu predložene su kazne tamnice za optuženike: fra Ferdi Vlašiću predložena je kazna od 16 godina tamnice i pet godina gubitka građanskih prava, fra Smiljanu Zvonaru 14 godina i pet godina gubitka građanskih prava, Dautu Karamehmedoviću 14 godina tamnice i pet godina gubitka građanskih prava, fra Gaudenciju Ivančiću 10 godina tamnice i tri godine gubitka građanskih prava, fra Darinku Brkiću 8 godina tamnice i tri godine gubitka građanskih prava, fra Dragi Stojiću pet godina tamnice i dvije godine gubitka građanskih prava, Jozi Stojiću šest godina tamnice i dvije godine gubitka građanskih prava, Ivi Juriću šest godina tamnice i dvije godine gubitka građanskih prava. Kaznu Okružnoga suda u Mostaru potvrdio je i Vrhovni sud BiH rješenjem od 26. rujna 1952. Izdržavali su je u sarajevskoj i zeničkoj tamnici.¹⁰

Martin Planinić navodi kako je Udba znala da je glavni krivac provincijal fra Mile Leko, ali ga nije uhitila zbog svojih opravdanih razloga, iako ga je mislila zatvoriti. Čekalo se da ga fra Ferdo Vlašić opteretiti u istražnom postupku. Međutim, on nije nikada pristao na ucjene jugokomunističkoga represivnoga aparata, a jedan od razloga

Preko Dauta Karamehmedovića, sudskog službenika u Mostaru, zajedno s drugima sudjeluje u pothvatu izbjavljenja iz tamnice uhićenih fratara. Međutim, ubrzo su otkriveni i osuđeni na dugogodišnje tamničke godine.

⁶ Isto, str. 246. Prema drugoj inačici fra Smiljan Zvonar vratio se u široki Brijeg 1947., a poslije je obnašao dužnost gvardijana u Mostaru. Vidi: don Anto Baković, *Hrvatski Martirologij XX. stoljeća*, Martyrium Croatiae, Zagreb, 2007., str. 741. – 742.

⁷ Ivo Lučić, »Komunistički progoni Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini (1945. – 1990.)«, *Fra Ferdo Vlašić – vizionar i patnik: spomenica u povodu desete obljetnice smrti (1995. – 2005.)*, Gabrijel Mioč (uredio), Naša ognjišta – Provincijalat hercegovačkih franjevaca, Tomislavgrad – Mostar, 2005., str. 63.

⁸ Martin Planinić, *Između dva Lazara*, Matica hrvatska, Čitluk, 2011., str. 401. – 402.

⁹ Robert Jolić, »Sva suđenja fra Ferdi Vlašiću«, *Fra Ferdo Vlašić – vizionar i patnik: spomenica u povodu desete obljetnice smrti (1995. – 2005.)*, str. 126.

¹⁰ Fra M. Tadić, *Franjevac čvrstoga kova i velikih snova (1)*, str. 259. – 261. Usp.: Robert Jolić, »Sva suđenja fra Ferdi Vlašiću«, str. 128.

je taj što nije želio Provinciju bez provincijala, kao što je to bila nakon likvidacije fra Lea Petrovića i subraće 14. veljače 1945. Zbog toga je na sebe svalio provincijalovu krivnju.¹¹

Boravak u KPD-u Zenica

Fra Smiljan Zvonar prebačen je u Kazneno popravni dom u Zenici 3. kolovoza 1953., a u matičnoj knjizi upisan je pod br. 1288/I.¹² Robijao je u KPD-u Zenica osam i pol godina, u razdoblju od 1952. do 1960. Nekoliko je puta kažnjen samicom.¹³ Doživljavao je osude i maltretiranje tamničara, a tomu je najviše kumovao upravnik zeničke tamnice Gojko Latinović.

Potonji je u svome izvješću od 9. rujna 1955. napisao za fra Smiljana kako je nepopravljiv. Nadalje, u izvješću navodi kako fra Smiljan među svećenicima uživa priličan ugled te da je mnoge svećenike odvratio od djelatnoga sudjelovanja u kulturno-prosvjetnom i političkom radu. Zaključuje kako je fra Smiljan u svom neprijateljstvu toliko zaslijepljen da priželjkuje intervenciju iz inozemstva i dovođenje ustaša na vlast te da za njega ne dolazi u obzir bilo kakvo snižavanje kazne.

Nakon godinu dana, 14. studenoga 1956., u izvješću upravnik Latinović navodi kako u proteklih godinu dana u fra Smiljanovu držanju nije došlo ni do kakve promjene u pozitivnom smislu. Zaključuje da za njega ne dolazi u obzir bilo kakvo pomilovanje.

Čuvari su na sve načine fra Smiljana izazivali i provocirali na što on nije nasjedao, nego bi ostajao smiren. Nedjelja je bila pogotovo teška za svećenike u KPD-u Zenica. Čuvari bi nedjeljom, u vrijeme održavanja svetih misa, na različite načine zaposlili fra Smiljana, poput guljenja krumpira da mu napakoste.¹⁴

Tajno slavljenje euharistije u tamnici

U KPD-u Zenica zatočeni svećenici potajno su slavili sv. misu, koja je tada još bila na latinskome jeziku. Don Anto Baković, zajedno s fra Smiljanom Zvonarom, proveo je dvije godine zatočeništva u KPD-u Zenica. Za fra Smiljana svjedoči da ga je doživio kao svetca i mučenika. Ističe kako bi se fra Smiljan ujutro ustao sat vremena pri-

je svih uhićenika, iz pretinca svoga drvenoga kovčežića izvadio bi kruh i slaninu uz koji bi stavio kruh za slavljenje sv. mise. »Pretvarao bi se da je gladan te da jede hranu, a u šutnji izgovarao riječi svete mise.« Jednom ga je zgodom tamničar pitao: »Šta si, pope, ogladnio pa prije jedeš?!« Vino bi spravljao sam sebi cijedenjem iz grožđa i čuvao bi ga u bočici za kolonjsku vodu. Znali bi u zeničkoj »staklari« (tamnica u tamnici) gdje su bila po dvojica slaviti sv. misu tako što bi jedan tajno predvodio dok bi drugi posluživao. Nadalje, don Anto ističe kako su misne riječi izgovarali napamet jer nisu smjeli imati časoslova, misala ili molitvenika.¹⁵

Po sestri Konzolati Grgić franjevci su im slali potrebno vino i hostije. Za misno slavlje zatočeni svećenici imali su i potrebno minijaturno misno posuđe. Don Anto Baković svjedoči kako je u tamnici imao minijaturni drveni kalež, a to je u stvari bila solnica. Minijaturno misno posuđe s potrebnim krpicama i hostijama čuvali bi u svome drvenome kovčežiću kakve su imali svi robijaši.¹⁶

Smanjenje tamničke kazne

Tamničke kazne fra Smiljanu Zvonaru i fra Ferdi Vlašiću smanjene su odlukom Saveznog izvršnog vijeća od 21. studenoga 1956.: fra Ferdi sa 16 godina tamnice na 12, a fra Smiljanu s 15 godina na 11. Pušteni su uvjetno u lipnju 1960. na slobodu rješenjem Državnog sekretarijata za unutrašnje poslove Narodne Republike BiH. Nakon izlaska iz zeničke tamnice uputili su se u Mostar. Fra Ferdo Vlašić u svom dnevniku naveo je kako su tada bili mršavi i blijedi.¹⁷

Razlog fra Smiljanova puštanja

Fra Smiljan Zvonar uvjetno je otpušten iz tamnice 21. lipnja 1960. zbog bolesti i iscrpljenosti.¹⁸ Navodno su mu tadašnji tamnički liječnici otkrili rak na želucu i otpustili ga radi toga. Pretpostavlja se da su ga trovali u zeničkom kazamatu. Rješenje za otpuštanje iz zeničkog KPD-a potpisao je Safet Filipović, sekretar Sekretarijata za unutrašnje poslove NR BiH. U odredbi stoji da je obavezan boraviti u Mostaru i redovito se javljati nadležnom Sekretarijatu za unutrašnje poslove.¹⁹

¹¹ M. Planinić, *Između dva Lazara*, str. 402.

¹² Fra M. Tadić, »Franjevac čvrstoga kova i velikih snova (1)«, str. 261.

¹³ Fra Mate Tadić, »Lik i djelo političkog uznika dr. fra Smiljana Zvonara«, *Godišnjak*, Matica hrvatska Grude, 9, 2015., str. 182.

¹⁴ Fra M. Tadić, »Lik i djelo političkog uznika dr. fra Smiljana Zvonara«, str. 183.

¹⁵ Fra M. Tadić, »Franjevac čvrstoga kova i velikih snova (1)«, str. 265.

¹⁶ *Isto*, str. 266.

¹⁷ R. Jolić, »Sva suđenja fra Ferdi Vlašiću«, str. 131.

¹⁸ Zanimljivo je pročitati opasku u zdravstvenom listu da je otpušten kući zdrav.

¹⁹ Fra M. Tadić, »Lik i djelo političkog uznika dr. fra Smiljana Zvonara«, str. 187.

Nakon puštanja iz tamnice otišao je u rodni Tomislavgrad kako bi posjetio majku Maru i obitelj brata Ante. Njegova se majka ražalostila vidjevši ga u takvu stanju, a on joj je odgovorio kako ga ništa ne boli. Pritom je poklonio majci Mari i obitelji brata Ante krunicu s riječima: »Dajem vam svoju krunicu iz zatvorskih dana i neka je moj blagoslov uvijek uz vas.«

Posljednje vrijeme svoga zemaljskoga života fra Smiljan je provodio u tomislavgradskom samostanu, a pri tome je imao mogućnost posjećivati svoju majku i obitelj. Nije prošlo dugo vremena i zbog pogoršanog zdravstvenog stanja žurno je prebačen u mostarsku bolnicu. Tu ga je, dan prije nego što će umrijeti, posjetio njegov prijatelj fra Ferdo Vlašić, koji je poslije zapisao: »Ali uz krevet si stajao uspravan, potpuno svjestan svoje sudbine. Rekao si bez uznemiravanja: "Ferdo! Završavam ovozemnu putanju! Do viđenja u vječnosti!"« Preminuo je 12. kolovoza 1960. u Mostaru u 41. godini života.²⁰ Pokopan je u franjevačkoj grobnici na Šoinovcu u Mostaru.²¹

Drugi o fra Smiljanu Zvonaru

Martin Planinić navodi kako je 12. kolovoza 1960. na Humcu čuo od fra Dobroslava Begića da je umro fra Smiljan Zvonar. Isti dan, za vrijeme ručka, gvardijan fra Luka Sušac rekao je: »Sućut, braćo, umro je svetac«! Zaključuje kako je fra Smiljan Zvonar umro na glasu svetosti.²²

Fra Ferdo Vlašić u povodu 30. obljetnice smrti dr. fra Smiljana Zvonara istaknuo je: »Kad si se u vrućem ljetu 1952. pojavio na suđenju i onako mirno i dostojanstveno odgovarao, divili su se, Smiljane, tebi i tvoji protivnici. Priznali su da si ž'bio velik". Zapravo velik u Bogu svome. I s našeg suđenja ucrtala mi se u pamćenje jedna zgoda. Prvi svjedok protiv tebe bio je Ivan Senkić, koji te je trebao optužiti kako su mu govorili naredbodavci da si rekao da ž'ničija (svijeća) nije do zore dogorjela, pa ne će ni ova komunističke vlasti". Prije svjedočenja bio je sav blijed i zbunjen. Kad ga je predsjednik sudskog vijeća nukao da sve kaže o fra Smiljanu, on je uzdahnuo i rekao: "Ja

se bojim Boga i zakona toga. Krivo ne ću ni na koga, života mi i obraza moga." U sudnici iznenađenje. Sudac ogorčen. Nazočni službenici državne sigurnosti bijesni. Naš narod nasmijan. Htio bi pljeskati... Mi smo se u srcu radovali, što naš vjernik daje na poseban način otpor laži i podvali. I drugi svjedok, djevojka Perić, pala je na pod prije davanja lažnog iskaza o Smiljanu. Izjavila je da je hvata nemoć i da ne može govoriti. Sudac je pročitao njezin prisilno dobiveni iskaz. Ona je morala samo kazati "da". Tvoj odvjetnik se usprotivio Smiljane, takvom prisilnom načinu svjedočenja. No sve je bilo uzalud. Ti si se na to samo nasmiješio, ali si dobio 15 godina teške robije i ostao miran.«²³

Zaključna razmatranja

Fra Smiljan Zvonar ukupno je osuđen na kaznu tamnice od 15 godina. U komunističkim kazamatima, podložen raznim oblicima mučenja, zlostavljanja i ponižavanja proveo je ukupno osam godina. Njegova ljubav prema Kristu učinila je od njega karizmatičnoga svećenika koji je podizao duh braće svećenika u tamnici. Služio je sv. misu kad god bi to mogao u tamnici, propovijedao i naviještao radosnu vijest. Tamničari mu nisu mogli slomiti duh, no potajno su ga trovali sve dok nije dobio terminalnu bolest. Pušten je zajedno s fra Ferdodom Vlašićem 21. lipnja 1960. Nakon puštanja iz tamnice svratili su u mostarski samostan. Fra Ferdo Vlašić je istakao kako su fra Smiljana okružile velike skupine djece i odraslih osoba: »Ti si svima mirisao svetoću. Taj grad do-

čekao te raširenih ruku i počeo je proslavu tvoga križnoga puta, tvoga svjedočenja za Krista. Bio je to dokaz pobjede istine nad lažju, nevinosti nad zloćom...«²⁴ Posljednje vrijeme svoga zemaljskoga života fra Smiljan je provodio u tomislavgradskom samostanu, a pri tome je imao mogućnost posjećivati svoju majku i obitelj. Nije prošlo dugo i zbog pogoršanog zdravstvenog stanja žurno je prebačen u mostarsku bolnicu gdje je preminuo 12. kolovoza 1960. u 41. godini života. ✍

Iz tamnice je pušten prije vremena, zapravo samo zbog toga da tamo ne umre. Naravno da je prije toga, već na samu suđenju, oprostio lažnim svjedocima. Bio je primjer svojoj subraći, a i drugima u tamnici, kao i uzor vjericima.

²⁰ Fra Ferdo Vlašić, »Sjećanje na dr. fra Smiljana Zvonara«, *Naša ognjišta*, 16. Vidi: Fra M. Tadić, »Franjevac čvrstoga kova i velikih snova (1)«, str. 268.

²¹ Fra Č. Majić, »Na spomen uzničkomu patniku fra Smiljanu Zvonaru«, str. 21.

²² M. Planinić, *Između dva Lazara*, str. 403.

²³ Fra Ferdo Vlašić, »Plači srce moje! Uz 30. obljetnicu smrti dr. fra Smiljana Zvonara«, *Sveta baština*, Tomislavgrad, 1990., str. 6.

²⁴ Fra F. Vlašić, »Sjećanje na dr. fra Smiljana Zvonara«, str. 16.

Dekret pape Urbana VIII.

Sukladno dekretu pape Urbana VIII. i uredbi II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»fra Leo Petrović i 65 subrača«, XI., 1 (20),
Široki Brijeg, 2018., siječanj – lipanj, 2018.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
BiH: Kard. Stepinca 14
88220 Široki Brijeg
HR: Humac 1, p. p. 1, 20352 Vid

Veza:
tel.: (039) 700-325
faks: (039) 700-326
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF;
6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR;
CH 8,50 CHF; SAD 13 USD; Canada
13 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga... (s naznakom za Vicepostulaturu i nakanu):

a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar, poslovna Ljubuški:
žiro-račun (BiH): 3381602276649744
devizni račun (inozemstvo):
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Naša kršćanska i naša narodna povijest imala je puno junaka i puno mučenika. Nalazimo se u prelijepom kutku kugle zemaljske koji je uz to geopolitički vrlo važan. Sukobile su se tu različite uljudbe i sve traje do današnjega dana. Sam Bog zna kada će prestati.

U cijelom ovom kolopletu zasigurno trebamo naći svoje mjesto i dopustiti drugomu da i on nađe svoje. Franjevci na Širokom Brijegu od svoga su dolaska razmišljali i djelovali upravo tako. Jugokomunisti su, pak, mislili drukčije. Htjeli su sve zatrti i uspostaviti svoje mišljenje, svoj način življenja i vladanja. Zbog toga ne samo da su pobili franjevce nego su i srušili i zapalili sve ono što su oni podizali. Tako, između ostaloga, nemamo ni pismohranu negdanje Franjevačke klasične gimnazije, iako bi i njima poslije i te kako dobro došla. Tako je to kada se, umjesto barem poštovanja, samo mrzi.

Ni danas stvari u našoj bližoj i daljoj okolini ne stoje puno drukčije. I dalje nas sude i prosuđuju po nekim svojim čudnim mjerilima. No, ne trebamo se svega toga bojati. Ako bismo išli u povijest svoje kršćanske vjere, onda bismo mogli reći da je i Isus skončao kao osuđeni zločinac. Ujedinili su se u tome domaći (židovski vlastodršci) i međunarodni (Rimljani). Pa ipak ništa mu nisu mogli. Isus Krist je uskrnuo te pobijedio smrt. Njegov lik i djelo natkrillili su vrijeme.

Od samoga početka svoje zlodjelo na Širokom Brijegu jugokomunisti su pokušali podvaliti žrtvi, pobijenim fra-

njevcima. U ovom broju glasila donosimo svjedočanstvo iz druge ruke o takvim smicalicama. Imamo i svjedočanstva kako su pokušali snimiti fotografije i film o fratrima s oružjem u rukama, kako su ubili nekoliko svojih boraca zbog toga što nisu htjeli pobiti privedene franjevce. Očito je da se ništa nije dogodilo slučajno. Sve je bilo pomno isplanirano, samo je to trebalo pokriti naknadnim objašnjenjima. Ali nisu uspjeli. Pomogao je puno u tome i mjesni biskup don Petar Čule, kao i tadašnji zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac. Posvjedočili su da su fratri bili nevini, a za to se tada gubila i glava. Naravno, hvala im na tome.

Imajući hvala im na vidu, čovjek se ponekada upita zbog čega nismo dovoljno čvrsti u hodu stazama koje su nam predi utrli. Odlazimo u tuđe daleke zemlje tražeći tamo neku svoju sreću. Istina je da ima poteškoća u našoj domovini, i to s obiju strana granice, ali ako smo iskreni, trebamo priznati da unatoč svemu tomu nikada bolje nismo živjeli. U čemu je onda problem? Očito je da je u našim glavama. Pali smo pred sirenskim zovom odnarođene okoline i povjerovali da su stvari na ovom svijetu relativne. A nisu. Odrasli smo tek ako znamo tko smo i što smo te se ustrajno borimo za svoje vrijednosti.

Naši pobijeni fratri i naš pobijeni puk pali su za više vrijednosti. Imamo li ih snage i mi danas nasljedovati? Razmislimo i neka nam je
mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Utamničnici	41
Stratišta	14	Podsjetnik	45
Pobijeni	16	Povijesne okolnosti	52
Glas o mučeništvu	30	Suočavanje s prošlošću	53
Nagradni natječaj	34	Razgovor	55